

מעורבות אזורית ברצועת עזה: תרחישים ומשמעויות

יואל גוז'נסקי, עופר גוטרמן וגליה לינדנשטראוס | 2 בנובמבר, 2025 | גיליון 2055

שאלה אקטואלית היא עד כמה מוכנות מדינות המפרץ לשלוח כוחות לשם ייצוב רצועת עזה ושיקומה. ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, בעלות מנופי ההשפעה הכלכליים והמדיניים הניכרים, מציבות תנאים נוקשים למעורבותן – פירוק חמאס מנשקו והעברת סמכויותיו לרשות הפלסטינית. איחוד האמירויות אף דורשת עריכת רפורמה יסודית ברשות. אפשר שהתניות אלה משקפות היעדר רצון למעורבות והבנה שלא ניתן לפרק את חמאס מנשק וכן חשש מתדמית של משתפות פעולה עם ישראל כל עוד אין אופק מדיני לפתרון הסוגיה הפלסטינית. מנגד, קטר וטורקיה מגלות יותר נחישות למעורבות בנעשה ברצועה, וזאת ככל הנראה בלי תנאים מוקדמים, ולכן מסתמן שהשפעתן שם תתחזק על חשבון המפרציות.

עתידיה של רצועת עזה יוכרע לא רק בירושלים או ברצועה עצמה, אלא גם בריאד, אבו־דאבי, אנקרה ודוחה. מאז שיושם ההסכם לסיום הלחימה, מדינות אלו בוחנות אפשרות להשתתפותן בעיצוב "היום שאחרי" בעזה. אף שערב הסעודית ואיחוד האמירויות ברכו על הפסקת האש והביעו תקווה ליציבות, הן ספקניות אשר ליכולת לממש את המתווה לסיום המלחמה שגובש על ידי ממשל טראמפ ומהססות לקחת חלק פעיל במימוש הכוונה לפירוז האזור. שתיהן מציבות תנאי סף נוקשים להשתתפותן בתהליכי השיקום: הפסקת אש יציבה ומתמשכת, נסיגה ישראלית הדרגתית, פירוק חמאס לפחות מנשק התקפי, והעברת סמכויות לרשות הפלסטינית או לגוף אחר בעל לגיטימציה בין־לאומית. מבחינתן, שיקום עזה הוא חלק מעיצוב מחדש של הזירה הפלסטינית, שבמסגרתו יחזקו גורמים מתונים וירוסנו התנועות האסלאמיות. לעומתן, קטר וטורקיה ככל הידוע מוכנות להתחיל מיד לפעול לשיקום עזה, תוך ניסיון לשמר את חמאס כשחקן רלוונטי ב"יום שאחרי".

המשמעות המרכזית לישראל, העולה מתמונה זו, הינה חידוד הדילמה האסטרטגית בנוגע לעיצוב "היום שאחרי" ברצועת עזה ולמעשה בזירה הפלסטינית כולה: כל עוד ישראל מתנגדת לשלב בפועל את הרשות הפלסטינית בשליטה על הרצועה ומסרבת לעסוק בקידום "נתיב בר קיימא" להקמת מדינה פלסטינית מפורזת, כפי שדורשות איחוד האמירויות וביתר שאת ערב הסעודית, קטר וטורקיה יהיו השחקניות המובילות בשיקומה של רצועת עזה, ויבטיחו את שרידות חמאס.

תנאים ועמדות

לערב הסעודית ולאיחוד האמירויות מנופים משמעותיים שיוכלו להיות לעזר בתהליך שיקום רצועת עזה: ברשותן הון רב, ניסיון ניהולי מוכח, ובמקרה הסעודי אף מנוף דיפלומטי בדמות נורמליזציה הדרגתית עם ישראל. אך זאת, רק אם ימולאו דרישותיה בהקשר הפלסטיני במסגרת תהליך מדיני מוסדר ובליזיון אמריקאי.

ערב הסעודית מתנה את מעורבותה ברצועת עזה ובמיוחד העברת סיוע כספי משמעותי לשיקום ולהעברת סמכויות מחמאס לרשות הפלסטינית, בפירוק חמאס מנשק, קרי פירוז הרצועה באופן שימנע חזרה של טרור ואי יציבות. איחוד האמירויות, מצדה, פעילה כבר עתה במישור ההומניטרי באופן נרחב, אך מדגישה כי לא תעביר סיוע כספי משמעותי לטובת השיקום בלי פירוז, כינון חלופה שלטונית מוסכמת וכן רפורמה יסודית ברשות הפלסטינית ובכלל זה אף חילופי הנהגה. בנוסף, כמדווח, איחוד האמירויות חזרה בה מהסכמה קודמת שנתנה לממשל הנשיא ביידן להשתתף בכוח ביטחוני רב-לאומי שיוצב ברצועת עזה, בין היתר מחשש שכוחותיה יפגעו והיא תיתפס כנלחמת את מלחמתה של ישראל. בכל מקרה, מדינות ערב רואות כוח כזה ככוח שיטור יותר מאשר ככוח צבאי לוחם.

התמונה שונה מבחינת קטר. קטר היא אחת השחקניות המרכזיות בעיצוב המציאות בעזה וביתר שאת מאז התקיפה הישראלית בדוחה, שהניעה קרבה גוברת בינה לבין ארצות הברית. למעשה, קטר נעה במתח בין הפגנת נאמנות לארצות הברית לבין הצטיירות כתומכת בעניין הפלסטיני בכלל, ובפרט באמצעות תמיכה בחמאס. לאורך השנים ניזונו קטר וחמאס זה מזו: דוחה סיפקה לחמאס לגיטימציה וכסף, וארגון הטרור העניק לה דריסת רגל והשפעה ברצועה. ואכן, מוערך שקטר תמכה במתווה טראמפ, הכולל את סעיף פירוז הרצועה, על מנת להבטיח לעצמה המשך השפעה פוליטית וכלכלית באזור באמצעות שימור כוחו של בחמאס. מנקודת המבט האמריקאית, קטר נתפסת כיום כשותפה אמינה שסייעה ללחוץ על חמאס להסכים להפסקת אש, ולכן כל ניסיון ישראלי לפעול נגד מעורבותה ברצועה ייתפס כפגיעה באינטרסים אמריקאים וביסיון לממש את המתווה שגיבש הממשל. לעומת זאת, ריאד ואבו־דאבי מתקשות להשלים עם התפקיד המרכזי שניתן על ידי ארצות הברית לקטר וגם לטורקיה, ורואות בהן מתחרות ישירות על עיצוב דמותה של עזה. מבחינתן, כל עוד קטר ממשיכה להזרים לרצועה סיוע ללא תנאים ולשמר את השפעתה על חמאס, קשה יהיה לבסס יציבות בעזה וריבון חדש בה במקום חמאס.

גם טורקיה נתפסת על ידי ארצות הברית כגורם קונסטרוקטיבי בהקשר המאמצים לייצב את רצועת עזה, שכן היא לחצה על חמאס להסכים למתווה טראמפ. תמיכתה הפומבית של טורקיה בחמאס בולטת יותר מזו של קטר ונשיא טורקיה, רג'פ טאיפ ארדואן, אף הדגיש מספר פעמים שאין מדובר בארגון טרור כי אם ב"תנועת שחרור". בעקבות סיכום המתווה לייצוב ושיקום עזה טורקיה מינתה "מתאם לסיוע הומניטרי לפלסטין", שהיה בעברו ראש סוכנות ההצלה הטורקית. סוכנות הידיעות הטורקית אנדולו דיווחה על כ-20 ארגונים ממשלתיים ולא ממשלתיים טורקים, שסיפקו סיוע לעזה מאז פרוץ המלחמה, וחלקם כבר חידשו את פעילותם שם. אף שבדומה למצרים, טורקיה שואפת ליהנות מהרווחים הצפויים של פעולות השיקום ברצועה (בלי לקחת חלק במימון), יצוין שגם התרומות הטורקיות העצמאיות הן מנוף השפעה ברצועה. טורקיה רואה את עצמה ערבה לביטחונם של הפלסטינים וניתן להעריך שהתחייבה לחמאס שמעמדו יישאר איתן (גם אם השפעתו תהיה מאחורי הקלעים) על מנת לדחוק בארגון להסכים למתווה טראמפ. כפי שלאורך השנים טענה טורקיה שיש לה תפקיד ממתן על חמאס ולכן אין לבקר את קשריה עם הארגון. גם עתה היא טוענת שהשפעתה תביא לשינוי חיובי.

מבחינת ישראל, גישה טורקית זו, לצד שורת צעדים שנקטה טורקיה נגד ישראל, שהחריף מביניהם היה הכרזה במאי 2024 על חרם סחר מלא על ישראל, הובילה לרצונה של ירושלים לדחוק את טורקיה מהתיווך לסיום המלחמה. עם זאת, תרומת טורקיה להבאת חמאס להסכים למתווה לסיום המלחמה

מקשה על דחיקתה ממעורבות ברצועת עזה, אם כי ישראל הבהירה שהיא מתנגדת לשיתוף כוחות טורקים בכוח הרב־לאומי המתוכנן לייצב את הרצועה.

מעכבים וזרים למעורבות ערב הסעודית ואיחוד האמירויות

לצד הנכונות של טורקיה וקטר לפעול לאלתר ברצועה, ערב הסעודית ואיחוד האמירויות נרתעות ממעורבות מיידית ממספר סיבות:

- **חשש מאובדן השקעה** בשל חוסר היציבות הכרוני ברצועה. למדינות המפרץ גם ואולי בעיקר אינטרסים כלכליים ורצון לראות רווח להשקעותיהן.
- **לחצים כלכליים** פנימיים, בעיקר בערב הסעודית, על רקע ירידת מחירי הנפט והתחייבויות בזירות סוריה ולבנון.
- **תחרות בין מדינות המפרץ** על ההובלה בזירה הפלסטינית, שקטר מובילה בה. ריאד ואבו-דאבי זהירות יותר ביחס לקטר אשר למעורבות בזירה.
- **דאגה לדימוי בדעת הקהל** - אם מעורבות בעזה תיתפס כשיתוף פעולה עם ישראל בדחיקת הזכויות הפלסטיניות, וזאת בנסיבות של התנגדות ישראל לחזרת הרשות הפלסטינית לרצועה ולקידום "נתיב בר קיימא" להקמת מדינה פלסטינית בעתיד.

מנגד, זרמים אפשריים למעורבות של מדינות המפרץ ברצועה עשויים להיות לחץ אמריקאי (ובעיקר מטעם הנשיא טראמפ עצמו, השואף למצות את ההישג המדיני שהוביל), לצד רצון של ריאד ואבו-דאבי להשפיע על המבנה הפוליטי בעזה ולמנוע את השיקום והביסוס מחדש של מעמד חמאס, המזוהה עם האחים המוסלמים. זרז נוסף עשויה להיות התפיסה שלפיה הנורמליזציה עם ישראל בתמורה לשיקום עזה תחזק את מעמדן של מדינות המפרץ ואת יחסיהן עם ארצות הברית.

שאלת הנורמליזציה

הפסקת האש ותחילת יישום המתווה האמריקאי לסיום המלחמה פתחו פתח צר, אך אפשרי, לנורמליזציה עתידית בין ישראל לערב הסעודית ויתכן גם עם מדינות מוסלמיות נוספות, וזאת בתנאי שמימוש המתווה יתקדם וימולאו תנאיה של הממלכה ובראשם התקדמות לקראת הקמת מדינה פלסטינית. רשמית, לאור הסעיף במתווה הדורש את פירוז חמאס, ארצות הברית קרובה יותר לעמדה של איחוד האמירויות וערב הסעודית, אך ייתכן שהתפתחויות בשטח ידחפו אותה לגלות יותר גמישות והבנה לדרישות קטריות וטורקיות. יתכן שלחץ אמריקאי יביא את ערב הסעודית ואיחוד האמירויות לשתף פעולה לתרום מהונן לשיקום, אם כי במתכונת זהירה ומוגבלת ובמסגרת תן-וקח, קרי המגעים בין לבין ארצות הברית הכוללים גם נושאים נוספים. המדינות בוחנות בזירות את צעדיהן: ערב הסעודית, במיוחד לאור הביקור האמור להיערך בקרוב של יורש העצר הסעודי בווינגטון, עשויה לקשור את מידת מעורבותה ברצועה בהבטחה לספק לה אמצעי לחימה אמריקאים מתקדמים, קידום שיתוף פעולה גרעיני וקבלת ערבויות ביטחוניות אמריקאיות. אומנם "גזרים" אלו עשויים להגביר את המוטיבציה הסעודית לגלות יותר מעורבות בעזה, אולם במקביל, קבלתם מראש עלולה להפחית את המוטיבציה הסעודית לכונן נורמליזציה עם ישראל – אלא אם הממשל האמריקאי יקשר בין הנושאים במפורש.

ניתוח ותרשימים

העמדות והאינטרסים השונים של ערב הסעודית, איחוד האמירויות, קטר וטורקיה בנוגע לעיצוב רצועת עזה והזירה הפלסטינית ב"יום שאחרי" המלחמה, מחדדים מספר משמעויות לגבי תרחישי ההמשך:

1. **מעורבות של כל השחקניות** – תרחיש ריאלי, אם ישראל תיעתר לדרישות שהציבו ערב הסעודית ואיחוד האמירויות כתנאי למעורבות: השבת הרשות הפלסטינית לרצועה ומחויבות לפתרון שתי המדינות. במקרה זה, ריאד ואבו-דאבי תיעתרנה לסייע בשיקום רצועת עזה, במימון ובסיוע מניסיון בתהליכי דה-רדיקליזציה וכן יוכלו לאזן ולצמצם את תפקידן השלילי של קטר וטורקיה. בתוך כך, אם ברצועה יתהוו לאורך זמן שני מרחבים שונים – האחד בשליטת חמאס והשני בשליטה ביטחונית של ישראל, ריאד ואבו-דאבי יוכלו לספק השקעה מפרצית ארוכת טווח שתסייע לייצב את החלופה לשלטון חמאס וזאת אם תסכים ישראל להכניס לשטח שבשליטתה כוחות של הרשות או כאלה המזוהים עמה.
2. **דומיננטיות קטרית-טורקית** – תירשם כל עוד ישראל תדבק בהתנגדות לרשות הפלסטינית ולהתקדמות בנתיב פתרון שתי המדינות, כשארצות הברית מצידה תכפה התקדמות בתהליכי שיקום מהיר גם ללא פירוז. תרחיש מסוכן זה יחזק את ההשפעה של טורקיה, קטר וחמאס כאחד, ברצועת עזה ובזירה הפלסטינית בכלל, ויעמיק את הפילוג הבין-המפרצי.
3. **קיפאון** – בתרחיש זה, ישראל ממשיכה להתנגד לתנאיהן של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות, ובמקביל מצליחה להדוף תביעה אמריקנית להתקדמות בשיקום ללא פירוז, ובכך מצמצמת גם את מידת המעורבות של קטר וטורקיה. בתרחיש זה, רצועת עזה לא תעלה על נתיב של שיקום ותיוותר בעיה הומניטרית וביטחונית, שפתרונה מושת על כתפיה של ישראל באופן בלעדי.

סיכום

בריאד ובאבו-דאבי לא ניכרת כיום התלהבות למעורבות ישירה ברצועת עזה. יתכן כי תמיכתן במתווים דיפלומטיים לאורך המלחמה נועדה בעיקר להפעיל לחץ על ישראל לסיים את המלחמה ולפתוח מסלול מדיני חדש, אך בפועל – הלחצים הכלכליים, היריבות הפנים-מפרצית והרתיעה ממעורבות יתר בזירה הפלסטינית מעכבים צעדים מעשיים שלהן ברצועה. המשמעות המרכזית עבור ישראל הינה חידוד הדילמה האסטרטגית בנוגע ל"יום שאחרי" ברצועת עזה ולמעשה בזירה הפלסטינית כולה: כל עוד ישראל מתנגדת לשלב את הרשות הפלסטינית בשליטה על עזה ומסרבת לעסוק בקידום "נתיב בר קיימא" להקמתה של מדינה פלסטינית מפורזת (כפי שדורשות ערב הסעודית ואיחוד האמירויות), קטר וטורקיה יהיו השחקניות המובילות בשיקומה של רצועת עזה, ויבטיחו את שרידות חמאס. דילמה זו תיוותר גם בתרחיש שישאל וארצות הברית יבצעו התאמות ביישום מתווה טראמפ ושיקום הרצועה יתחיל עוד לפני הפירוז באותו חלק של רצועת עזה שיוותר בשליטת ישראל. גם במרחב זה, בהיעדר נכונות של ערב הסעודית ואיחוד האמירויות להשתלב במאמצי השיקום, בעיקר במימון וכן בקידום תהליכי דה-רדיקליזציה, סביר שהסיוע הכספי יגיע בעיקר מקטר, תוך יצירת התנאים להשתלטות של חמאס בהמשך גם על המרחב הזה.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט